

SOU 2021:30

Utredningens syfte

Det övergripande syftet är att lämna förslag på hur elever som riskerar att inte bli behöriga till gymnasieskolans nationella program samt hur nyanlända ska ges bättre förutsättningar genom:

Utvidgning av lovskola och obligatoriskt deltagande

Utvidgning av anpassad och prioriterad timplan

Förlängd skolplikt för nyanlända

Kortare sommarlov för nyanlända

Läxhjälpagaranti

Hänsyn vid bedömningar har bl.a. tagits till att...

Lärare är en begränsad resurs

Utredningens områden är komplement - inte i sig särskilt stöd

Målgrupperna är svåra att avgränsa, är heterogena och överlappande

Obligatorier ställer krav på kvalitet och rättssäkerhet

Vilka utredningen har samrått med/har samlat in empiri från

SKR
Läraryrket
Skolledarna
Elevorganisationer
Friskolornas riksförbund
Idéburna skolors riksförbund
Ensamkommandes förbund
Företrädare för elever med funktionsnedsättningar
Föräldraorganisationer
Forskare

Samskolestyrelsen
Skolverket
SPSM
UKÄ
BEO
BO
DO
IFAU
Andra utredningar
Programrådet för introduktionsprogrammen

60-tal intervjuer med skolhuvudmän, rektorer, lärare och elever

Enkät svar från 224 rektorer som representerar 2440 skolor

Övergripande iakttagelser

Mer tid kan ha betydelse men undervisningens kvalitet är avgörande

Det går att utnyttja ordinarie undervisningstid mer effektivt

Åtgärder sätts alltjämt in för sent och i för liten omfattning

75 procent av de elever som våren 2020 fick ett eller flera F i slutbetyget i årskurs 9 hade inte åtgärdsprogram. Även bland de elever som fick särskilt stöd fick 66 procent minst ett F i slutbetyget våren 2020.

Insatser för nyanlända behöver individanpassas bättre

Utredningens områden behöver relateras till varandra och till ordinarie undervisning så att resurser används på rätt sätt och stärker skolan

Läxhjälp idag

Många skolor anordnar läxhjälp men verksamheterna innefattar mer än bara hjälp med läxor

Medlen från statsbidraget för läxhjälp räcker inte till

Läxhjälp, integrerad i elevers skoldag finns i våra grannländer

Båda i den befintliga verksamheterna i Sverige och våra grannländer inkluderar läxhjälp alla elever

Framgångsrik läxhjälp kräver klar struktur, koppling till skolans läroplaner och välutbildad personal

Om elevens val försvinner kan en ny form av läxhjälp ta vid

Studietid för alla i stället för läxhjälp för vissa

Studietid för alla elever i grundskolans årskurs 4–9 inom ramen för skoldagen, två timmar per vecka

Lärare ansvariga för studietiden som definieras som undervisning

Annan personal med sådan utbildning eller erfarenhet att elevernas utveckling och lärande främjas kan medverka för att minska arbetsbördan för lärare

Huvudmän föreslås ha en skyldighet att anordna men verksamheten är frivillig för elever

Därmed är studietid en generell och tidig insats som främjar likvärdig utbildning

Lovskola under läsårslov motverkar att kunskapsbristerna ackumuleras

Huvudmän är skyldiga att erbjuda 50 timmar lovskola i juni för berörda elever i årskurs 9. Det är frivilligt för huvudmän att förlägga denna verksamhet på läsårslov som då blir avräkningsbar.

Lovskola är en framgång för varje enskild elev som därigenom lyckas bli behörig till gymnasieskolan men det saknas information på nationell nivå om deltagande och resultat

Effekterna av den obligatoriska lovskolan behöver utvärderas innan utvidgning till andra årskurser och skolformer övervägs.

Utredningens empiri visar att lovskola är verkningsfull på läsårslov

Utredningen föreslår att huvudmän ska bli skyldiga att erbjuda lovskola för berörda elever i årskurs 9 även på loven under läsåret med ytterligare 25 timmar.

Skäl saknas för ett obligatorium

Ingripande åtgärd – förlängd skolplikt

Begränsning av elevens rörelsefrihet kan strida mot grundlag

Proportionalitet

- Saknas empiriskt stöd för att obligatorium får önskad effekt.
- Kan motarbeta själva syftet med lovskolan för elever som saknar förutsättningar att nå målen.

Administrativt tungrovt för skolor och huvudmän

Obligatorisk lovskola

Obligatoriskt deltagande i lovskola för skolpliktiga elever som

- a) avslutat årskurs 9 utan att uppnå behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan,
- b) enbart saknar godkänt betyg i högst två ämnen för behörighet samt
- c) bedöms ha förutsättningar att uppnå behörighet under 50 timmar

Skyldigheten att delta avser den lovskola som anordnas i juni månad

Elevernas skolplikt förlängs under den obligatoriska verksamheten

Beslutet om förlängd skolplikt går att överklaga

Frivillig lovskola med närvaroplikt förordas

Elever med behov av lovskola ska uppmuntras att tacka ja

Huvudmän och skolor behöver förstärka sitt motivationsarbete i samband med lovskola, inklusive att stödja elever att sätta upp realistiska mål

Ett stödmaterial om hur skolor kan arbeta med motivationshöjande insatser bör tas fram

Anpassad och prioriterad timplan

Åtgärderna prioriterad och anpassad timplan används i begränsad omfattning

Okunskap om att åtgärderna finns och en schablonmässig användning

Skolverket bör implementera insatserna på nytt

Efter ytterligare implementering bör Skolverket utvärdera insatsernas effekter

Skolverket bör utreda en nationell insamling av statistik om insatsernas användning

Förlängd skolplikt för nyanlända förordas inte

Begreppet nyanlända

En begränsning av elevens rörelsefrihet

Bedömning om grundlagsenlighet

- Godtagbar i ett demokratiskt samhälle
- Påtaglig risk för att den inte anses proportionerlig

Bland de nyinvandrade elever som gick ut årskurs 9 våren 2016 var det 1,9 procent som inte hade påbörjat en gymnasieutbildning inom tre år, vilket motsvarar 89 elever.

Riskerar att strida mot diskrimineringslagen och det bakomliggande EU-direktivet.

- Särbehandling som kan anses som ett missgynnande
- Missgynnandet kan utgöra indirekt diskriminering

Att förlägga en förlängd skolplikt på introduktionsprogram i en annars frivillig skolform medför även praktiska svårigheter

Andra åtgärder är att föredra

Enhetliga regler om skolplikt är att föredra

Befintliga åtgärder kan användas mer

Icke-folkbokförda elevers skolplikt och rätt till Komvux
behöver utredas

Behörighetskraven och åldersgränserna för nyanlända till
gymnasieskolan skulle behöva ses över

Rätt till yrkesutbildning inom Komvux

Språkstärkande sommarskola

Det finns inget särskilt svenskämne för nyanlända elever. Nyanlända läser svenska som andraspråk (sva), men inte bara nyanlända.

*Drygt 16 000 elever läste sva VT 2020, av de var knappt 5000 nyinvandrade.
33 % av de som läste sva fick F eller –. Motsvarande andel var 60 % bland de nyinvandrade.*

SVA ligger på en för hög nivå för många elever. Statusen nyanländ upphör efter fyra år i svensk skola men det tar längre än så att lära sig ett skolspråk.

Behov av en språkstärkande sommarskola finns för en bredare grupp elever än nyanlända.

Bemanning och innehåll i en språkstärkande sommarskola bör övervägas närmare när resultatet från Skolverkets översyn av svenskämnen har redovisats.

Huvudmän och skolor bör kunna nyttja det befintliga statsbidraget för lovskola och läxhjälp och erbjuda undervisning som främjar elevernas språkutveckling.

Övriga bedömningar

Mycket undervisningstid går bort i slutet av terminerna

Statens skolverk bör ges i uppdrag att utreda förutsättningarna för ett samlat inrapporteringsystem

Det långa sommarlovet kan leda till kunskapstapp

Läsårets längd och struktur bör utredas i samtliga skolformer

Kostnader och finansiering

Kostnad 2022/23	SEK
Studietid för åk 4 -9	207 700 000
Alt. förslag studietid för åk 6 -9	173 600 000
25 timmar extra lovskola	19 700 000
50 timmar obligatorisk lovskola	38 700 000
Utvärderingsstudier (lovskola och anpassad- o prioriterad timplan) – ev. senare år	8 000 000

Finansiering av studietid och 25 timmar extra lovskola sker genom omfördelning av statsbidrag. Obligatorisk lovskola finansieras genom anslaget för den lovskola som huvudmannen redan i dag är skyldig att erbjuda, fast prisnivåjusteras så att ersättningen till kommuner motsvarar de kostnader som lovskolan utgör i det aktuella årets prisnivå.